

Символіка львівського пластового куреня «Лісові чорти»

Андрій Сова,
Степан Пахолко (Львів)

В українській історіографії відсутні спеціальні дослідження, присвячені історії пластового куреня «Лісові чорти». Проте упродовж 20–30 років ХХ ст. його члени брали активну участь у громадському житті Галичини. Це проявлялося у проведенні для молоді мандрівок, організації мандрівних та стаціонарних таборів, впорядкуванні могил Українських Січових стрільців, постановці театральних вистав, проведенні святкувань на честь важливих подій та ювілеїв.

Вперше про «Лісових чортів» стало відомо у 1922 р. Гурток з такою назвою, до якого входили пластуни зі Львова та інших пластових кошів, взяв участь у мандрівці 7–17 липня по Карпатах за маршрутом Стрий — Борислав — Урич — Розгірче — Болахів [1].

Саме під час цієї подорожі з'явилася назва майбутнього куреня. Як згадує у своїх спогадах Ярема Веселовський, під час відпочинку на березі річки Стрий з лісу вийшла бабуся з оберемком хмизу на плечах. Побачивши незвичних для неї людей в капелюхах, почала хреститись і щось бубоніти зі страху, на закінчення назвавши нас лісовими чортами. Ймовірно, під враженням цієї мандрівки була викарбувана пам'ятна відзнака (рис. 1).

Серед членів куреня «Лісові чорти» були такі відомі діячі, як Богдан Кравців, Роман Мармаш, Степан Охримович, Григорій та Петро Пясецькі, Роман та Юрій Шухевичі, Степан Щуровський, Володимир Мурський (рис. 2) та інші [2].

«Лісові чорти», будучи розпорошені по різних пластових установах та гуртках, не проявляли активної діяльності. У 1925 р. гурток був реорганізований у курінь під однойменною назвою.

Ось як писав про діяльність куреня «Лісові чорти» один з пластових керівників Українського Уладу Старших Пластунів (УУСП) Северин Левицький («Сірий Лев»): «3-й курінь УУСП «Лісові чорти» був найміцнішим куренем УУСП, визначався працею при організації таборів і виробив у своєму житті багато окремих звичаїв та церемоній, створив багато пісень, що стали згодом зразком для наслідування. Курінним був Ярема Веселовський. Курень

провадив головну організаторську роботу серед пластунів львівського коша і Окружної Пластової Команди Львова» [3]. Так, під час Пластової зустрічі пластунів 3-ї Верховинської округи в с. Волі Довголуцькій у маєтку п. Осипа Луцького на Зелені свята 1927 р. курінь був нагороджений пам'ятною медаллю (рис. 3) [4].

У фондах Центрального державного архіву України у Львові зберігається рукописний статут, що призначався для внутрішнього користування «Лісових чортів», у п'ятому параграфі якого сказано: «Відзнакою Кодла (Кодло — об'єднання людей, близьких за інтересами, прим. авт.) Л [ісових] Ч [ортів] є яструб'ячене перо, заткане по лівій стороні капелюха, приписана гурт(кова) хоруговка і есентуальні (можливі, прим. авт.) відзнаки зістануть ухвалені» [5].

Авторам вдалося виявити у Краєзнавчому музеї м. Кам'янка-Бузька на Львівщині капелюх, що належав пластуни куреня «Лісові чорти» Юрію Цегельському (1906–2001) — синуві Лонгіна Цегельського (1875–1950) — визначного громадсько-політичного діяча, посла до австрійського парламенту і галицького сейму, члена Головної Української Ради та Бойової Управи УСС (рис. 4).

1

2

3

На капелюсі збереглося п'ять пластових відзнак, серед яких відзнака за проектом проф. Мирона Федусевича у виконанні Роберта Лісовського. Відзнака була затверджена 5 січня 1921 р. Носити її мали право пластуни після складення пластової присяги (рис. 6).

На основі цієї відзнаки згодом почали карбувати відзнаки для масового вжитку (рис. 7).

Відзнаки (рис. 8, 9) мали загальноприйняте в міжнародному скаутському русі поширення у багатьох країнах. У Пласті вважалося, що чим більше відзнак на однострої, тим краще.

Відзнака наведена на рис. 10, ймовірно, випущена у США у середині 50-х років ХХ ст.

«Лісовий чорт» Юрій Цегельський, громадянин США, подарував свій капелюх музею його родинного міста, хоч за традицією сеньйори Пласту відходять у далекі світи разом із своїм капелюхом. Мабуть, не захотів віддати чужій землі того, що по праву має належати Україні...

Відбитки печатки виявлено на багатьох документах куреня, книгах протоколів, посвідченнях, листах і т. п. У книзі протоколів зборів членів куреня з 27 березня 1926 р. по 19 травня 1929 р. зазначено: «17/1 1927 р. Готова нова печатка Лісових чортів. Нею будуть печатковані цеголки будови табору в Головах, які видали Б. Кравців і В. Картух, яко організатори табору. Цеголку вирисував Юрко Старосольський. Автором проекту був Петро Пясецький [7]. Символіка цієї печатки створена зважаючи на назву куреня, тому основним зображенням стала голова чорта» (рис. 11).

До речі, деякі пластуни мали такі псевдо, як «Бабай» (Роман Фейгель), «Люцифер» (Ярема Веселовський) та ін.

Відбитки печаток (рис. 12, 13) є відбитками звичайних службових печаток.

Крім печатки, члени куреня «Лісові чорти» спромоглися на виготовлення власного прапора. Загалом пластові прапори символізують вірність пластовій ідеї, непоборну єдність усього пластового братерства. Більшість їх була знищена, і лише невелика кількість збереглася у приватних осіб, у музеях України та за кордоном.

Важливою подією у розвитку Українського Уладу Старших Пластунів та й усього Українського Пластового Уладу стало посвячення прапора куреня «Лісових чортів», що відбулося 22 червня 1929 р. на площі собору святого Юра. Прапор освятив єпископ Леонтій Куніцький (1876–1961),

11

12

13

після чого хорунжий куреня Юрій Старосольський урочисто склав присягу, виголосивши такі слова: «... і буду вірно його берегти і не дозволю ніколи і ніде на його зневагу, хоч би мав наразитися на небезпеку смерті». Після хорунжого присягнули усі 53 члени куреня. Митрополит Андрей Шептицький з балкона митрополичої палати поблагословив «Лісових чортів» та усю пластову молодь [8] (рис. 14).

Северин Левицький та Олександр Тисовський вручили Роману Фейгелю «Свастику вдячності». Закінчилося святкування урочистим забиванням цвяшків у держак прапора [9, 10] (рис. 15).

«Свастику вдячності» — найвища нагорода Пласту, яка вручалася тільки визначним добродіям за довгі роки допомоги Пласту. Цією нагородою Верховна Пластова Команда нагороджувала осіб, які не належали до Пласту, але своєю працею чи фінансовою допомогою внесли значний вклад у розвиток товариства. Нагоро-

дження «Свастикою вдячності» підтверджувалося грамотою від ВПК. У 1926 р. «Свастикою вдячності» був нагороджений о. Тит Войнаровський, референт (опікун) таборів ВПК, у 1928 — о. Василь Лисиняк, 21 серпня 1930 р. — митрополит Андрей Шептицький (рис. 16). У 1936 р. під час святкування 25-річчя українського Пласту у Празі «Свастикою вдячності» було нагороджено проф. Р. Лісовського — автора сокільських та пластових відзнак, проф. П. Богацького, інж. Е. Кульчицького та І. Чмола (рис. 17).

У 1933 р. розпочались польські спекуляції навколо «Свастики вдячності» з пов'язуванням її символу до гітлерівського руху. Верховний отаман Пласту Северин Левицький помістив у газеті «Діло» статтю-спростування, де зазначив: «Наша відзнака була оформлена на зразок загально у скаутських організаціях прийнятих взірців у формі свастики. Підстава — книжка "Scouting for boys" ... приносить (подає, прим. авт.) візрєць такої відзнаки, а "Plustrowany Kurjer codzenny" робить із відзнаки нашого Пласту політичну сенсацію».

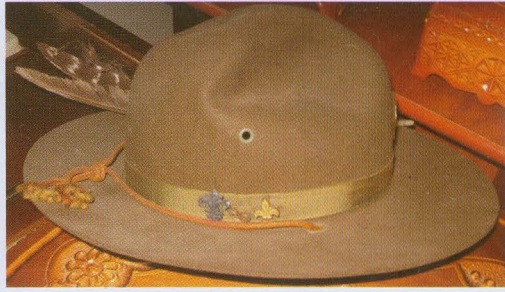
Відзнаку (рис. 17) виконав проф. Роберт Лісовський (1893–1982) — відомий український графік. На рис. 18 — один із численних пластових куренів, з пластовими відзнаками. У центрі — один із засновників Пласту, легендарний курінний (керівник вишкільних таборів на Соколі) Іван Чмола (1892–1941). За свої переконання і прагнення незалежної України у 1941 р. він був заарештований НКВД і знищений. За однією версією — закатований у Дрогобичі, за іншою — вивезений на схід, де за ним пропав слід.

Після посвячення прапора члени курення «Лісові чорти» використовували його аж до «паціфікації» українського населення Галичини 23 вересня 1930 р. та заборони Пласту. Не вдалося встановити, в кого переховувався прапор у 1930-і роки.

З початком Другої світової війни прапор було передано на зберігання тітці одного з членів куреня «Лісові чорти» Олександрі Пясецькій. Побоюючись репресій з боку більшовицької влади, влітку 1944 р. вона розшила прапор наполовину. Одну частину із зображенням тризуба п. Пясецька заховала у скляному посуді та закопала в підвалі будинку неподалік Львівського університету [11]. Іншу частину прапора вона зберігала у себе вдома. Переживаючи за збереження другої половини прапора, п. Пясецька таємно переправила її

4

6

7

8

9

10

14

19

20

21

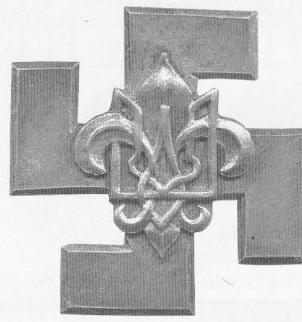
22

23

15

16

17

до США. Після переговорів із «Лісовими чортами» у США друга частина прапора зовсім недавно повернулася на батьківщину — до львівських пластунів.

За спогадами п. П'ясецької, записаними у 1990 р.: «Прапор, можливо, зберігся, бо слоїк є добре закритий. Про це місце я кажу тільки Вам і називаю Вам номер дому, де він схований. Відкопайте його, коли на Україні буде безпечно і не буде переслідування, як за большевиків. Думаю, що це буде сенсацією для всіх «Лісових чортів» світу... Цим речам зараз нема ціни, бо то вже історія, котра вже не вернеться».

Зрозуміло, що шукати прапор тоді було небезпечно. Однак після проголошення незалежності ніхто не проводив його пошуку. Лише у середині 2000-х років старший пластун Андрій Котлярчук зібрав дані про місце заховання прапора. 7 червня 2007 р. за згоди теперішніх власників підвалу прапор був знайдений у зазначеному місці (рис. 19–21).

Пластовий прапор, не зважаючи на умови зберігання та тривале перебуван-

ня у землі, зберігся відносно добре. Фахівці з реставрації та консервації замінили мідні окислені нитки та залатали зотлілі місця. Реліквія повернулася до куреня «Лісові чорти» у Львові, де зберігається до сьогодні (рис. 22, 23).

Членам пластового куреня «Лісові чорти», незважаючи на несприятливі умови, вдалося розробити та втілити у життя своєрідну символіку. Створена вона на основі назви куреня. Основними елементами символіки були зображення чорта, пластової лілеї та тризуба. Це свідчило перш за все про організаційні та ідеологічні засади куреня, що сприяли національно-патріотичному вихованню тогочасної молоді.

Список літератури

1. **Ті**, що відійшли на «Вічну ватру» // Лісові Чорти: їх життя і буття. 1922–1945. Ювілейний історично-мемуарний збірник у їх шістдесятиріччя. — Вашингтон–Нью-Йорк–Торонто, 1983. — С. 214, 216, 217, 221, 224.

2. **Шірет** [Мармаш Роман]. З історії Лісових Чортів // Гей-гу, гей-га. Видання

Лісових Чортів. — Львів, 1927. — Квітень. — С. 3 // Центральний державний історичний архів України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові). — Ф. 389 («Верховна пластова команда, м. Львів»). — Оп. 1. — Спр. 839. — Арк. 2.

3. **Весоловський Я.** Перша мандрівка Лісових Чортів. Борислав — Розгірче, 7–12 липня 1922 р. // Лісові Чорти: їх життя і буття. 1922–1945. Ювілейний історично-мемуарний збірник у їх шістдесятиріччя. — Вашингтон–Нью-Йорк–Торонто, 1983. — С. 79.

4. **Савчук Б.** Український Пласт 1911–1939 рр. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. — С. 165.

5. **Левицький С.** Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора (Причинки до історії Пласту). — Мюнхен, 1967. — С. 46.

6. ЦДІА України у Львові. — Ф. 389. — Оп. 1. — Спр. 848. — Арк. 1.

7. ЦДІА України у Львові. — Ф. 389. — Оп. 1. — Спр. 849. — Арк. 1.

8. **Бистрий П.** Посвята прапора Лісових Чортів//Молоде Життя. — Львів, 1929. — 25 вересня. — Ч. 7 (65). — С. 7; **Ісаїв П.** Посвячення прапора Лісових Чортів//Лісові Чорти: їх життя і буття. 1922–1945. Ювілейний історично-мемуарний збірник у їх шістдесятиріччя. — Вашингтон–Нью-Йорк–Торонто, 1983. — С. 154, 156.

9. **Ісаїв П.** Посвячення прапора Лісових Чортів//Лісові Чорти: їх життя і буття. 1922–1945. Ювілейний історично-мемуарний збірник у їх шістдесятиріччя. — Вашингтон–Нью-Йорк–Торонто, 1983. — С. 155.

10. **Кравців Б.** Промова на посвячення прапора ЛЧ // Лісові Чорти: їх життя і буття. 1922–1945. Ювілейний історично-мемуарний збірник у їх шістдесятиріччя. — Вашингтон–Нью-Йорк–Торонто, 1983. — С. 160.

11. **Спогади** Олександри П'ясецької, записані 27 грудня 1990 р. у Львові // Архів Групи дослідження історії Пласту «На сліді».

